

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 3(30)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2011

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подолька А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подолька А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 29 червня 2011 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подолька (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 3 (30). — К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2011. — 222 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2011
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	5	Ігнатуша І. М. Деякі теоретичні аспекти політичного прогнозування розвитку цивілізацій у ХХІ ст.	68
Головатий М. Ф. Діалог між владою і громадянським суспільством — найважливіша засада формування української державності	5	Коваленко Л. М. Проблеми правового забезпечення інформаційної політики України в аспекті європейської інтеграції	75
Піляєв І. С. Україна: від литовської до лімітрофної Русі?	9	Тумовс Р. А. Ідеологічні детермінанти політичного позиціонування України в умовах глобалізації	81
Бондар Ю. В. Свобода слова: мовний фактор у контексті націотворення	16	Мойсеєнко І. П., Магас Н. В., Поповіченко Ю. А. Методичні основи оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання	87
Гапоненко В. А. Виконавчі органи влади як інститут демократії	22	ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	92
Дікарев О. І. Інституалізаційна парадигма енергетичної дипломатії	27	Радзімовська С. Ф. Венчурне інвестування інноваційного розвитку	92
Дікарев О. І., Хоанг Дінь Чай Атомна дипломатія в Азії: витоки, сучасні загрози	35	Бульда С. О. Фактори впливу на формування і використання ресурсного потенціалу регіону	97
Медвідь Ф. М., Дієго Доносо В. Х., Рзаєв Гьхам Сагіб Оглі Національна безпека і національні інтереси України у світі, що змінюється*	42	Гладько Ю. О. Правові засади обігу зобов'язальних вимог кредитора	103
Фомін О. О., Гапоненко В. А. Роль політичних партій України у рекрутуванні політичної еліти	46	Гришин П. М. Фінансовий контроль у системі контрольної діяльності: державно-управлінський аспект	109
В. А. Чмига До питання щодо інноваційних засад трансформації сучасного державного управління в сучасних умовах	50	Ейсмонт В. С. Специфіка трансформації форм економічної власності в Україні	114
К. Е. Шумовська, Н. Г. Чайка Запровадження Магдебурзького права на Поділлі	54	Кобзева О. В., Матюхін В. О. Модель антикризового управління недержавним вищим навчальним закладом	122
Юсеф Н. Н. Економічні відносини між Україною та Ісламською Республікою Іран, перспективи їх розвитку	58	Мамченко М. М. Теоретичні підходи до визначення сутності капіталу в економічній думці середини ХVІІІ — початку ХІХ ст.	129
Гулько О. Я. Роль і вплив світових та національних трансформаційних процесів на формування державної служби	63	Мельников А. Е. Тенденції розвитку інноваційних технологій банківського обслуговування	134

Ніколаєнко С. М. Ризик-менеджмент у медичному страхуванні	141
Орленко С. С. Впровадження та адаптація системи управління прибутком на основі бюджетування для підвищення конкурентоспроможності українських підприємств	145
Ручка Н. В. Можливості застосування досягнень комплексної продуктової політики ЄС у сфері зменшення негативного впливу легкових автомобілів в Україні.....	150
Чесноков Р. Е. Системная устойчивость туризма и анализ внешних и внутренних факторов развития рекреационных предприятий Южного берега Крыма	156
Ніколаєва Я. І. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України	160
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	167
Гриньова В. М. Концептуальні засади менеджменту в галузі вищої економічної освіти	167
Пузь О. І. Врахування психологічних особливостей учнів 9–10-ти років під час навчання іноземних мов	170
Гуменникова Т. Р. Активні форми збагачення особистісно орієнтованої педагогічної технології підготовки менеджера освітньої діяльності	174
Зайцева О. Ю., Зайцева І. С. Соціальні аспекти адаптації системи управління персоналом підприємства	181
Кальянов А. В. Чинники розвитку культури у сучасному соціокультурному просторі	184
Кирилова О. М. Вивчення Пересопницького Євангелія як складової навчально-виховної роботи у вищій школі	190
Кравець І. М., Овчарук М. М. Трудовий потенціал та роль освіти у його формуванні	195
Соляніченко М. О., Арапова І. П., Арапов С. М. Сучасні підходи до використання інформаційних технологій у методиці викладання математичних дисциплін ВНЗ	198
Бочкова Е. Б. Система “клиент-консультант” підприємств індустрії туризму	201
Гончаренко Є. Ю. Розвиток контрольно-коригуючих навичок у студентів-лінгвістів у процесі вивчення німецької мови як другої іноземної	205
Денисенко Л. П. Деякі психологічні аспекти діяльності менеджерів у ліцеї	210
Зелинская Ю. Н. Роль качественного обслуживания в работе туристического предприятия	213
Соколова О. О. Мотивація персоналу в контексті системи управління якістю.....	217
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	220

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЙ У ХХІ ст.

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 3(30), с. 68–74

Завдання прогностичного підходу — виявити можливі або бажані варіанти розвитку об'єкта для наступної оптимізації планів, програм, проектів; виявити всі можливі варіанти розвитку і вирішення різних проблем майбутнього, його взаємо-виключні варіанти, стихійні і свідомі процеси, визначити їх часові та просторові параметри.

Політичне прогнозування (від грец. *prognosis* — передбачення, що передбачає пізнання) — це передбачення перспектив розвитку будь-яких політичних явищ і процесів, тобто передбачення майбутнього, найближчого або більш далекого, заснованого на вивченні того, що має місце сьогодні або було вчора, в минулому взагалі, з'ясування тенденцій розвитку. Політичним прогнозуванням, як і прогнозуванням взагалі, люди займаються не з “любові до мистецтва”, і навіть не стільки для того, щоб перевірити можливості свого інтелекту і “зазирнути” в майбутнє, скільки з практичних потреб оптимального програмування й управління в тій чи іншій сфері суспільного життя.

У західних дослідженнях, коли говорять про майбутнє, вживається термін “футурологія” (від лат. *futurum* — майбутнє і грец. *logos* — слово, думка), під яким розуміється в широкому сенсі загальна концепція майбутнього Землі і людства, у вузькому — наука про майбутнє, що займається систематизованим вивченням прогнозованих процесів. Цей термін ввів в обіг німецький політолог О. Флехтхейм, який нарахував понад сто планетарних моделей майбутнього. Термін “футурологія” багато до чого зобов'язує, особливо тоді, коли під ним розуміють не просто вчення, а науку про майбутнє. Футуролог використовує натхнення й дослідження у різних пропорціях. Цей термін виключає тих, хто передбачає майбутнє надприродними способами, а також тих, хто передбачає недалеке майбутнє або легко передбачені варіанти розвитку подій. Наприклад, економісти, які передбачають зміни процентних ставок протягом наступного ділового циклу, футурологами

не є, на відміну від тих, хто передбачає відносно багатство націй через покоління.

Футурологи також мають ряд спільних рис з авторами наукової фантастики, а деякі письменники сприймаються як футурологи або навіть виступають з футурологічними статтями (наприклад Артур Кларк, Станіслав Лем). Інші письменники часто відкидають цей ярлик. Наприклад, у вступі до “Лівої руки тьми” Урсула Ле Гуїн писала, що прогноз — це справа пророків, ясновидців і футурологів, але не письменників: “справа письменника — брехати”. Футурологи мають дуже змішану репутацію й історію успіхів. З очевидної причини вони часто екстраполюють сучасні технологічні і суспільні тенденції і вважають, що вони розвиватимуться такими самими темпами в майбутньому, проте технічний прогрес в реальності має власні шляхи і темпи розвитку. Наприклад, багато футурологів 50-х років ХХ ст. вірили, що в наші дні космічний туризм буде повсюдно поширеним явищем, але проігнорували можливості усюдисущих дешевих комп'ютерів. З іншого боку, багато прогнозів були точними.

У футурології на Заході та в соціальному прогнозуванні на Сході важливе місце відводиться політичному прогнозуванню. Політичне прогнозування — це розробка уявлення про становище, функціонування і напрями змін соціально-політичних систем у різні періоди у майбутньому. Об'єктом такого роду прогнозів можуть бути функціонування і розвиток різноманітних політичних систем, починаючи від всесвітньої макросистеми політичних відносин і до політичних систем різноманітних країн та їх політич-

них установ, політичних партій, конкретних ситуацій та ін. Політичне прогнозування виконує низку найважливіших функцій: по-перше, дає інформацію про майбутнє; по-друге, визначає можливі й оптимальні шляхи, засоби і способи досягнення поставленої мети; по-третє, активно впливає на формування майбутнього.

Про світ майбутнього у тому чи іншому ракурсі говорять такі вчені, як С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма та А. П. Федотов. Розглянемо більш детально їхні погляди на можливі світові моделі розвитку суспільства.

Фундаментальна стаття професора **С. Хантінгтона** “Зіткнення цивілізацій?” справедливо оцінюється як велике явище у світовій політичній науці. Незважаючи на знак питання в її назві, що, очевидно, має означати деякий сумнів автора, чи буде зіткнення цивілізацій у ХХІ ст., весь її зміст свідчить про те, що таке зіткнення буде.

С. Хантінгтон виходить з того, що в народжуваному новому світі основним джерелом конфліктів буде вже не ідеологія і не економіка, а культура, точніше, різниця культур, що лежать в основі різних цивілізацій. Нація-держава залишиться головною дійовою особою в міжнародних справах, але найбільш значущі конфлікти глобальної політики розгортатимуться між націями і групами, які належать до різних цивілізацій. Зіткнення цивілізацій стане домінуючим чинником світової політики.

У науковій літературі — філософській, соціологічній, історичній — дається багато визначень цивілізації. Визначення, дане Хантінгтоном, одне з найважливіших. Визначаючи цивілізацію як культурну спільність найвищого рангу (наступний ступінь складає вже те, що відрізняє рід людський від інших видів тварин), він пропонує розрізняти в ній дві сторони — об’єктивну і суб’єктивну. Об’єктивну сторону цивілізації складають мова, історія, релігія, звичаї, інститути; суб’єктивну — самоідентифікація людей, тобто що вони самі про себе думають, до якої цивілізації відносять. У сучасному світі існують 7–8 великих цивілізацій: західна, православно-слов’янська, ісламська, індійська, конфуціанська, японська, латиноамериканська і, можливо, африканська [6].

Американський учений вважає, що найбільші конфлікти майбутнього можуть розвернутися вздовж лінії “розлому” між цивілізаціями в силу таких факторів.

1. Цивілізації несхожі за своєю історією, мовою, культурою, традиціями і, що найважливіше — релігією. Люди різних цивілізацій по-

різному дивляться на стосунки між Богом і людиною, індивідом і групою, громадянином і державою, батьками і дітьми, чоловіком і дружиною, мають різні уявлення про співвідношення значущості прав і обов’язків, свободи і примусу, рівності й ієрархії. Ці відмінності склалися століттями і не зникнуть у доступному для огляду майбутньому. Вірніше за все, не зникнуть взагалі. Вони більш фундаментальні, ніж відмінності між політичними ідеологіями та політичними режимами [1, 41].

2. Світ стає більш тісним. Взаємодія між народами різних цивілізацій посилюється. У цьому не було б нічого поганого — навіть навпаки, якби це не призводило до такого зростання цивілізаційної самосвідомості, що культивує вороже ставлення до представників інших цивілізацій.

3. Одне з домінуючих соціальних явищ кінця ХХ ст. — відбувається десекуляризація світу, тобто відродження релігії після “атеїстичних” явищ ХVІІ — першої половини ХХ ст. Цей своєрідний “реванш Бога” нерідко відбувається у формі воєнничих фундаменталістських, непримиренних з іншими релігіями рухів. Релігія розділяє людей ще більш різко, ніж етнічна, національна належність. Людина може бути напівфранцузом і напіварабом і навіть громадянином обох цих держав. Куди складніше бути напівкатоликом і напівмусульманином.

4. У класових та ідеологічних конфліктах ключовим було питання: на чиєму ти боїшся? І людина могла вибирати — на чиєму вона боїшся, або змінювати бік. У конфлікті ж цивілізацій питання ставиться інакше: хто ти є? І людина, за загальним правилом, не може вибирати собі цивілізацію, і не може змінювати її.

5. Цивілізаційний фактор відіграє дедалі зростаючу роль у процесах регіональної економічної інтеграції. Так, Європейське співтовариство базується на загальних засадах європейської культури та західного християнства. Культурно-релігійна схожість лежить в основі Організації економічного співробітництва, що об’єднує десять неарабських мусульманських країн: Іран, Пакистан, Туреччину, Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменію, Узбекистан і Афганістан [1, 49].

Завершуючи свій вражаючий аналіз основних факторів, що ведуть людство до конфлікту цивілізацій, Хантінгтон дійшов такого висновку: конфлікт цивілізацій розгортається на двох рівнях: на мікрорівні і на макрорівні. На мікрорівні групи, що живуть уздовж ліній розлому між цивілі-

заціями, ведуть боротьбу, часто кровопролитну, за землі і владу один над одним. На макрорівні країни, що належить до різних цивілізацій, суперничають через вплив у військовій та економічній сфері, борються за контроль над міжнародними організаціями і третіми країнами, намагаючись затвердити власні політичні та релігійні цінності.

Цей загальний прогноз Хантінгтон уточнює таким чином:

1) головними осями міжнародної політики можуть стати відносини між Заходом і рештою світу;

2) у найближчому майбутньому основні конфлікти розгоратимуться через взаємини між Заходом та ісламсько-конфуціанськими країнами.

Отже, з позицій короткострокової вигоди інтереси Заходу потребують: зміцнення співробітництва і єдності в рамках власної цивілізації, насамперед між Європою і Північною Америкою; інтеграції до складу Заходу країн Східної Європи та Латинської Америки, чия культура близька до західної; підтримки та розширення співпраці з Росією і Японією; запобігання розростанню локальних конфліктів у повномасштабній війні між цивілізаціями; вирішення інших нагальних завдань. У довгостроковій перспективі Хантінгтон орієнтує Захід на інші критерії. Він попереджає Захід, що економічна і військова міць незахідних цивілізацій зростатиме, а відставання від Заходу скорочуватиметься. Заходу все більше й більше доведеться рахуватися з цими цивілізаціями, близькими йому за військовою силою, але дещо відмінними за своїми цінностями та інтересами. Це вимагатиме від Заходу не лише зусиль з підтримання високого військового потенціалу, а й спроб зрозуміти фундаментальні, релігійні та філософські основи незахідних цивілізацій.

Стаття **Ф. Фукуяма** “Кінець історії” набула широкої міжнародної популярності та була перекладена багатьма мовами. Розглянемо її ідейний та концептуальний зміст. Наприкінці ХХ ст. всесвітня історія зазнала фундаментальних змін — Захід, заснований на принципах економічного і політичного лібералізму, здобув незаперечну перемогу — спочатку над залишками абсолютизму, потім над фашизмом і комунізмом. Навіть комуністичний Китай — представник найбільшої і найдавнішої в Азії культури — не уникнув впливу західної ліберальної ідеї, про що свідчать реформи Ден Сяопіна.

Здавалося б Захід може, нарешті, зітхнути спокійно: у нього не залишилося жодних серйозних супротивників або, за виразом Фукуяма, “жод-

них життєздатних альтернатив”. Але це — “Піррова перемога”, тобто перемога, що обертається на поразку. Виявляється, що перемога лібералізму означає “кінець історії як такої, завершення ідеологічної еволюції людства і універсалізації західної ліберальної демократії як остаточної форми правління”.

Треба віддати належне американському політологу: він жодним чином не претендує на авторство щодо самої ідеї “кінця історії”. Він прямо посилається на Гегеля, який ще у 1806 р. передбачив поразку, завдану Наполеоном Пруській монархії, перемогу ідеалів Французької революції і що насувається універсалізація держави, яка втілює принципи свободи і рівності: “все розумне стає дійсним, а все дійсне — розумним”.

Висуваючи свою версію “кінця історії”, Фукуяма обмовляється: лібералізм переміг поки лише у сфері ідей, свідомості; в реальному, матеріальному світі до перемоги ще далеко. Однак він упевнений, що саме цей, ідеальний світ і визначить у кінцевому рахунку світ матеріальний. Він навіть вважає, що для кінця історії немає необхідності, щоб ліберальними були всі суспільства. Цілком достатньо, щоб були забуті ідеологічні претензії на інші, більш високі форми співжиття.

Ф. Фукуяма говорить про важливі дефекти суспільства ринкової економіки — його бездуховність. Він визнає, що багато хто, особливо релігійно налаштовані люди, “глибоко нещасні від невиразної і духовної порожнечі ліберальних споживчих товариств”. Але з цього не виходить, що релігія може стати перспективою постліберального розвитку і цей дефект лібералізму буде усунено політичними засобами.

Загальний висновок автора песимістичний: “Кінець історії сумний. Боротьба за визнання, готовність ризикувати життям заради чисто абстрактної мети, ідеологічна боротьба вимагає відваги, уяви та ідеалізму, — замість усього цього — економічний розрахунок, нескінченні технічні проблеми, турбота про екологію і задоволення витончених запитів споживача” [2, 256].

А. П. Федотов сформулював чотирнадцять канонів (від грец. *κανων* — палиця; переносно — твердо встановлене правило, норма) розвитку сучасного світу, насамперед таких його складових, як соціально-економічні системи, технологія і довкілля [4, 13].

Перший з них — про приреченість традиційної світової системи. Відповідно до нього планета Земля має кінцевий кількісний ліміт (від лат. *limitis* — межа — крайній ступінь обмеження, мак-

симальна кількість або норма чогось) антропогенного навантаження. Тому сучасний світ, перенавантажений людською діяльністю, і вступив у добу глобальної екологічної катастрофи, а сучасна цивілізація здатна до самознищення [4, 23].

Другий — про цейтнот людства. Згідно з ним повільний рух до екологічної катастрофи через 20–30 років поєднається з ресурсною катастрофою, якщо традиційна світова система не буде своєчасно докорінно реконструйована. Тому планету чекає дикий хаос і руйнівні світові війни за володіння останніми природними ресурсами.

Третій — про необхідність конструювання принципово нової керованої світової системи. Згідно з ним людство може подолати глобальну екологічну катастрофу лише способом кардинального реконструювання світової системи. Для цього необхідно перевести її зі стану стихійного у стан керованого програмного розвитку. Робочу модель життєздатної керованої світової системи необхідно конструювати на базі найновітніших наукових знань так, як, наприклад, конструюють орбітальні космічні станції.

Четвертий — про припинення економічного зростання на антропогенно перевантаженій Землі. Згідно з ним на Землі з її кінцевими розмірами, ресурсами і здатністю біосфери до стабілізації довкілля та клімату, в принципі, не може бути необмеженого економічного зростання, бо таке зростання завжди відбувається за рахунок витрачання природних ресурсів і руйнування біосфери. Економічне зростання може бути припинено і трансформовано у гармонійний розвиток людства, тобто у процес помноження знання, культури і вдосконалення технологій і самої людини. При цьому, на думку А. П. Федотова, “нульове зростання” не є сумісним з капіталістичною системою господарювання з його механізмом необмеженого вживання і збільшення матеріального багатства, капіталу і прибутку за рахунок руйнування біосфери і довкілля.

П'ятий — про екологічний соціалізм — вищу, оптимальну і реальну систему першої половини ХХІ ст. Згідно з ним в епоху глобальної екологічної катастрофи вибір оптимального типу соціально-економічної системи диктується не традиційними факторами зростання економіки, матеріального багатства або енерго-оснащеності виробництва, а винятково здатністю системи протистояти катастрофі, зберегти людство, стати гармонійною часткою моделі керованої життєздатної світової системи. На думку А. П. Федотова, якщо капіталістична система несумісна із завданням

виживання людства, а комуністична система не є на сьогодні реальною, то саме екологічний соціалізм є оптимальною і конструктивною системою еколого-соціально-економічного розвитку земної цивілізації першої половини ХХІ ст. На наш погляд, за допомогою терміна “екологічний соціалізм” автор лише модифікує концепцію “науково-го соціалізму”.

Шостий — про узагальнені параметри світової системи як ефективні інструменти для її дослідження, конструювання й управління нею. Згідно з цим каноном А. П. Федотов пропонує три необхідні узагальнені параметри — індекс антропогенного навантаження, індекс сталості розвитку та рентне число. Наприклад, індекс антропогенного навантаження (ІАН) на біосферу вказує, наскільки щільність антропогенного навантаження тієї чи іншої країни на ділянку біосфери перевищує щільність навантаження всього людства на всю континентальну частину біосфери. Найвищий ІАН мають такі країни, як Голландія (21,3), Бельгія (19,3) і Японія (14,3).

Сьомий — про шкалу інтенсивності глобальної екологічної катастрофи та її світові центри. Згідно з ним рента за користування біосферою, з одного боку, характеризує ступінь збурення, навіть руйнування біосфери певною країною з урахуванням внеску її території у біосферний баланс, а з другого — вона відображає річну грошову суму, яку кожна країна повинна сплачувати за користування біосферою. Рентне число тим більше, чим вище індекс антропогенного навантаження для певної країни і міцність її біоти енергоспоживання. За 100-бальною шкалою Японія має рентне число 100, США — 72,8, ФРН — 58,4, Великобританія — 42,7, Індія — 42,2, Китай — 41,8.

Восьмий — про концепцію керованого сталого розвитку людства і модель сталої світової системи. Згідно з ним сталий (зрівноважений з природою) розвиток людства, світової системи і окремих країн — це оптимально керований процес на основі вищих досягнень науки в умовах сталої біосфери, і він спрямований на збереження й вдосконалення людини, її творчих і духовних сил. А. П. Федотов формулює десять принципів конструювання моделі керованої сталої світової системи:

- відмова від панування капіталу і перехід до панування розуму й духу;
- відмова від економічного зростання і перехід до гармонійного розвитку людства;
- гармонізація взаємодії біосфери і людства, припинення руйнування біосфери;

- перехід до суспільства екологічного соціалізму;
- стабілізація чисельності населення Землі;
- економне й ефективне використання ресурсів;
- використання лише екологічно чистих технологій;
- відмова від війн, незастосування сили, збереження державних кордонів;
- рівноправність держав і народів, заборона ідеології панування однієї держави (народу) або кількох держав (народів) над світом;
- збереження і розвиток самобутніх культур народів світу [5].

Дев'ятий — про новий інститут соціальних лідерів доби глобальної екологічної катастрофи. Згідно з ним уперше виникає потреба змінити традиційний інститут політичних і державних лідерів, що враховують лише інтереси окремих держав, класів, націй і володіють лише знаннями вузького профілю, на принципово новий інститут соціальних лідерів, які поєднують інтереси окремих держав, народів, класів з інтересами всього людства.

Десятий — про найбільшу трагедію світової історії. Згідно з ним А. П. Федотов апологетично характеризує СРСР як “материк розуму, культури, гуманізму, соціальної єдності”, що був зруйнований під впливом двох факторів: внутрішнього (криза влади) і зовнішнього (глобальна екологічна катастрофа). Він вважає, що саме лідери СРСР, які змагалися на “коні Соціалізм”, програли лідерам Заходу на “коні Капіталізм”. При цьому незрозуміло, як така “ідеальна країна” змогла висунути на керівні посади таку величезну кількість нікчемних лідерів, які за всіма параметрами “програли” лідерам Заходу? Мабуть, лідери СРСР були не гірші за лідерів Заходу, і причиною їхнього програву був саме “кінь Соціалізм”.

Одинадцятий — про нову історичну місію Росії. Згідно з ним саме Росії А. П. Федотов призначає провідну роль у приборканні стихійного розвитку: по-перше, тому, що вона має суттєвий екологічний ресурс, по-друге, тому, що у неї є міцний промисловий, технічний, науковий, інтелектуальний і духовний потенціали, а також потужні природні ресурси, по-третє, тому, що нею накопичений унікальний досвід всесвітньої історії.

Дванадцятий — про зміну вищого пріоритету ООН. Згідно з ним повинна суттєво змінитися структура ООН: в її складі необхідно створити вищий орган з правом “вето” — Стратегічну

Наукову Раду Землі (СНРЗ) з країн, у яких найбільша територія (Росія, Китай, Канада, США, Бразилія, Австралія). Його рішення мають бути обов’язковими для всіх країн — членів ООН.

Тринадцятий — про світ без СРСР як світ з війнами. Згідно з ним, на думку вченого, період після закінчення Другої світової війни характеризується як “найтриваліший мир за останні 500 років”. При цьому він заплющує очі на криваві локальні війни за прямою або прихованою участю в них СРСР (Корея, В’єтнам, Близький Схід, Ангола, Куба, Сомалі, Ефіопія, Афганістан та ін.) і численні кризові ситуації, що могли призвести до третьої світової війни.

Чотирнадцятий — про науку і молодь — “коня” і “вершника” доби антропогенного перенавантаження Землі. У цілому ця теза теж не є бездоганною. З одного боку, вона справедливо ґрунтується на синтезі науки (екології, глобалістики, конфліктології, економіки й соціології) з ідеями і принципами гуманізму, а з другого — чомусь пов’язує з цим знанням лише молодь (вона і є, на думку А. П. Федотова, той самий “вершник”, який на “коні” глобалістики зможе приборкати стихійний розвиток і побудувати нову керовану світову систему). Для цього глобалістику як головну прикладну науку сучасності слід вивчати в усіх вищих навчальних закладах світу. Необхідно також у кожній країні створити національні академії глобалістики — центри навчальної та науково-дослідної роботи [5].

Здебільшого, частина канонів А. П. Федотова, де йдеться про неможливість збереження небезпечних тенденцій сучасного життя, про деякі “переваги соціалізму”, не викликає сумнівів, але інша частина його канонів апологетично спирається лише на соціалістичні цінності, виправдовує навіть очевидні негативні наслідки практики “наукового комунізму” в СРСР та інших країнах соцтабору, і тому — спірна.

Також ведучи мову про майбутнє та футурологію, важко не згадати ще один із векторів можливого розвитку людства (як суспільства, так і політичної складової — державного управління та політичного устрою). Мова йде про конгломерат утопічно-соціальних аспектів життя, що прогнозуються різними футурологами (як науковцями, так і представниками напряму *science fiction*). Ці погляди більш-менш кристалізувалися та набули певного поширення у Проекті “Венера” (англ. *Project “Venus”*) заснованим **Жаком Фреско**. У цьому проекті розроблений технократичний тип суспільного ладу, чимось наближений до утопіч-

ного комунізму та частково — анархізму. Метою проекту є створення “ресурсно-орієнтованої економіки”, заснованої на широкому використанні технічних і технологічних рішень, завдяки яким буде можливість збільшити отримання енергії та облаштувати для людини нові сфери життя (наприклад, міста, що розташовуються на морях та океанах), знизити необхідність праці людини у виробничій сфері. Передбачається, що опора на існуючі природні ресурси, технологічні новинки та засоби забезпечить для людського суспільства стабільний розвиток. Фреско стверджує, що світ багатий на природні та енергетичні ресурси та що “з новою сучасною технологією та розумною ефективністю” потреби всього населення планети можна задовольнити повністю. Автор проекту вважає, що система грошового обігу, на якій побудовано сучасне суспільство — порочна та веде до самознищення. На його думку, саме ця система спеціально декларує обмеженість ресурсів. Якщо якогось ресурсу в наявності занадто багато — наприклад повітря, його не можна буде продати. Націленість на обов’язковість продажу виробленого не стимулює пошуку рішень, що направлені на справжнє усунення дефіциту ресурсів, наприклад, на отримання великої кількості енергії. Адже тоді її неможливо буде продавати.

Наступним кроком у його концепції є відмова від грошей. На думку Фреско, це викине людей від жадоби, багатства, дискримінації та злочинності. У ресурсно-орієнтованій економіці всі отримують усе безкоштовно. Необхідність працювати зникає завдяки автоматизації, що не може існувати завдяки грошовій системі, оскільки це не вигідно. Автор ідеї не вважає, що люди припинять працювати, однак характер і направленість їхньої праці значно зміняться. Вони стануть вільними людьми, митцями, науковцями.

Автор стверджує, що для правильного функціонування цієї концепції необхідно, щоб усі ресурси Землі належали людству, а не кільком авторитетним кланам, а практика розподілення ресурсів через гроші та кредитні методи — неефективна для виживання людства.

Підбиваючи підсумок, варто зазначити, що в цій концепції є багато “білих плям”, через які неможливо назвати її стовідсотково готовою та пристосованою до життя. Автор не дає відповіді на найбільш хвилюючі запитання:

- як саме буде організовуватись перехід до моделі технократичного суспільства;
- хто займатиметься перерозподілом ресурсів;

- хто керуватиме суспільством та яка політична структура майбутнього суспільства;
- як саме планується позбавитися від вад суспільства, що не спричинені грошово-монетарною системою (наприклад, психологічні вади).

Враховуючи зазначене, *можна зробити такий прогноз*: система постінформаційного технократичного суспільства — це один із кількох варіантів не надто далекого майбутнього і вона цілком може існувати, але за певними винятками:

- її розвиток неможливий у найближчі 50 років;
- для її встановлення необхідна повна криза грошово-монетарної системи та руйнування політичних інститутів сучасного зразка (даний варіант розвитку подій не є таким вже й фантастичним, враховуючи сучасні тенденції розвитку людства);
- формування нової свідомості та ломка попередніх стереотипів;
- її функціонування не може охоплювати 100 % людства (вочевидь це будуть лише технологічно та гуманітарно продвинуті осередки).

Звичайно, що концепція суспільного ладу, запропонована Жаком Фреско, є чудовою, і вона була б ще більш чудовою, якби передбачала плавний покроковий перехід від нинішнього суспільного ладу до технократичного. Однак плавний перехід навряд чи буде можливим, як мінімум, через одну причину — жодна країна не скасує добровільно свій суверенітет, а жодний можновладець не віддасть владу добровільно.

Теорії зазначених фахівців, звичайно, не є виключно єдиними у футурології та прогнозуванні політичного майбутнього, однак багато в чому вони задали тон мейнстріму політичної науки в даній сфері. Можна навіть сказати, що описані в них варіанти майбутнього — різні сторони однієї медалі, які можуть співіснувати в один і той самий час поруч і паралельно, не чіпаючи одне одного, або багатогранно переплітаючись у нескінченному танці варіацій світу. Так, утопічні міста Жака Фреско будуть йти в один лад із канонами Федотова та зіткненнями різних цивілізацій Хантінгтона, оскільки жодна з них не виключає іншу.

Отже, майбутнє, яке людина творить сама, і буде її майбутнім. Міркуючи про перспективи розвитку людської цивілізації, слід не лише розвивати існуюче, а й ламати старі догми і стереотипи. Якщо не буде нового в сучасному, якщо не вирішимо нинішніх глобальних проблем, то не буде

й ніякого третього тисячоліття розвитку людства. Поставивши собі запитання, яким же бациться майбутнє, то радше за все, відповідь була б такою: хай людство буде Феніксом, що спалить дотла свої найгірші та темні сторони і відродиться новим і довершеним Творінням, яке зможе свідомо Жити на своїй, Богом даній планеті єдиною спільнотою, а не лише існувати та коротати свій вік, потопаючи у бідності та голоді чи в багатстві й розпусті.

У майбутньому, як це вже було і в минулому, суспільний прогрес не застрахований від зигзагів, стрибків з одного боку в інший і, навіть, від відступу назад. Тому, від наукового передбачення і свідомої та активної діяльності суспільства багато в чому залежить, як уникати цих негативних тенденцій, як спрямовувати суспільний прогрес.

Література

1. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. — М.: ООО "Изд-во АСТ", 2003. — 603 с.
2. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек (2004), (англ. The End of History and the Last Man, 1992).
3. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; Кер. авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус — К.: КНЕУ, 2001. — 49 с.
4. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста. — М.: Наука, 1998. — 520 с.
5. Федотов А. П. Каноны современного мира // Вест. Моск. ун-та. — Сер. 7. Философия. — 1997. — № 4. — С. 105—114.
6. Экономическая, социальная и политическая география мира. Регионы и страны / Под ред. С. Б. Лаврова, Н. В. Каледина. — М.: Гардарики, 2002. — 928 с.

Сформульовано можливі варіанти розвитку і розв'язання політичних проблем майбутнього, їх взаємовиключні варіанти, стихійні і свідомі процеси, визначено їх часові та просторові параметри. Відзначений вплив політичного прогнозування на минуле і сучасне.

Сформулированы возможные варианты развития и решения политических проблем будущего, их взаимоисключающие варианты, стихийные и сознательные процессы, определены их временные и пространственные параметры. Отмечено влияние политического прогнозирования на прошлое и современность.

The possible policy options for addressing the various challenges for the future are formulated, its options that are mutually exclusive too, the natural and conscious processes of their timescaled and space parameters are defined. The influence of policy prediction on past and present is observed.

Надійшла 24 червня 2011 р.